

# “De Man die de Weg wees”

## Over Paul De Groot

| Jan Debrouwere

Jan-Willem Stutje, Nederlands historicus, doctoreerde dit jaar met een even lijk als kapitaal werk over Paul De Groot (1899-1986)<sup>1</sup>, in leven zowat een halve eeuw hoofd van het Nederlandse communisme als algemeen-secretaris van de CPN (Communistische Partij van Nederland). Zowel de auteur als zijn personage hebben ook met het linkse Vlaanderen te maken gehad.

Dr Stutje was een der referanten op het colloquium over ‘Jef Van Extergem en zijn Tijd’ (Antwerpen 1998) en werkte mee aan het gelijknamige boek (IMAVO 1998, in opdracht van AMSAB, ADVN en DACOB). En Paul De Groot begon zijn politieke loopbaan te Antwerpen, als jonge diamantbewerker, vakverenigingsmilitant en communist, in die orde. In de bitse strijd tussen Joseph Jacquemotte en War Van Overstraeten over aard en opzet van de Communistische Partij van België (KPB) nam hij het mede op tegen Van Overstraeten. Al is diens invloed op het denken van de jonge Nederlander best merkbaar, meer dan die van de ideologisch eerder bleke Jacquemotte. Die het evenwel te Moskou, bij de Comintern, uiteindelijk haalde.

Maar toen De Groot in 1923 als Nederlands oproerkraai door het Belgische gezag over de grens werd gezet - wat een nijvere grensrijkswachter hem na WO2 nog eens leverde, toen hij allang Kamerlid was - leek zijn belangstelling voor ons land en zijn arbeidersbeweging uitgeblust. Hij had het er in Amsterdam blijkbaar weinig over. Dacht hij er niet meer aan? Gingen hem geen namen meer door het hoofd? Toen ik hem in 1959 te Zaandam voor het eerst aan het woord hoorde op een kiesmeeting en nadien met hem naar Amsterdam terugreed, begon hij me plots naar Emiel Wackenier te praten. Die was een leeftijdgenoot van De Groot. Ze moeten elkaar

gekend hebben in de jonge Antwerpse KPB-organisatie met twaalf leden en dertien opinies. Zelf kende ik Wack sinds 1952 van de redactie van *De Rode Vaan*. Amper was hij gepensioneerd of een verschrikkelijk drama verwoestte zijn leven. Zijn caravan brandde uit. Zelf ontkwam hij aan de dood, zijn vrouw en jonge kleindochtertje bleven er in. Miele Wack is daar nooit overheen gekomen. Paul De Groot had het gelezen in *De Rode Vaan* en vroeg me er over uit. Hoe ‘die Wackenier’ er zich doorheen sloeg, hoe het nu met hem was? Hij trok het zich duidelijk aan. Maar wat voor herinneringen toen in hem wakker werden, heb ik slechts bij het lezen van Stutjes boek begrepen.

Van CPN-partijbestuurders (partijbestuur betekende Centraal Comité in het CPN-jargon) had ik gehoord dat Paul een ongevoelig man was, of zijn gevoelens zo krampachtig beheerste dat hij meestal de indruk van een ijsblok maakte. Zelfafscherming, de man heeft een en ander beleefd, moet je weten ... Twee Hollands-communistische visies op hun algemeen-secretaris.

Enkele jaren voordien, tijdens het KPB-partijcongres van december 1954 te Vilvoorde waar de stalinistische leiding van Edgar Lalmand op werd weggestemd, waren De Groot en Wack mekaar tegen het lijf gelopen. “Hij wou me niet kennen”, zei Miele nadien verontwaardigd. “Een knikje op

afstand en afgelopen, verdomme." Inderdaad, destijds waren het twee jonge Antwerpse communisten onder mekaar geweest. Stutje situeert De Groot in diens jeugdijaren onder de 'Vlaamssprekenden'. Ik vertaal naar 'Antwerps sprekenden'. En ik hou er rekening mee dat Hollanders – alleen Antwerpenaars en onmelanders hebben het knakkelig over 'Ollanders', de rest van Vlaanderen blaast met alle geweld de 'h' tot leven – wat koddige opvattingen over 'Vlaams' hebben. Waar toe Vlamingen nog steeds volop aanleiding geven, TV-taalspelletjes en Grote Nederlandse Dichtes ten spijt ... De Groot sprak TV-Hollands met me.

Uit het boek van Stutje verneemt men dat De Groot te Rome op ongeveer comparabele manier door Togliatti kil op armslengte gehouden en op een koude douche onthaald werd. En zich dat ook hard aantrok.

Communisten die elkaar na jaren ontmoeten. Togliatti, toen die zich nog Ercoli liet noemen (en te Schoten bij Antwerpen een optrek had), had het allemaal beleefd in de Comintern. Samen met Bocharin had hij het daar moeten waarmaken. Onder het alziend oog van Manoeilski, Stalin-waterdrager die zelfs in partij- en Cominternvergaderingen zijn dienstpistool in de riemholster meedroeg – er weliswaar ter plekke nooit gebruik van maakte, dat had er nog aan gemankeerd. Togliatti en De Groot hadden met mekaar te stellen gehad, als de Comintern over de CPN en andere partijen in West-Europa de staf brak en mededeelde wat er moest gebeuren, en hoe dat moest. En de tijden waren moeilijk geweest. Bocharin was voor het vuurpeloton geëindigd. De processen van Moskou in 1938. De vete met Trotski, de afbraak van de NEP, de oorlog.

Op het VIIe (tevens laatste) wereldcongres van de Comintern in juli/augustus 1935, had de algemene vergadering nog minder dan te voren mogen meebeslissen over de nieuwe koers. Het antifascisme, de Volksfronten, de toenadering tot de sociaal-democratie, het waren allemaal nieuwe en veelal goede gedachten geweest die secretaris-generaal Dimitrow in zijn rapport verwerkt had. En ze hebben de zwaar in de isolatie komende Derde Internationale een adempauze verschaft. Maar de Comintern was op dat congres niettemin en meer dan ooit een instrument van de Stalindictatuur en van de buitenlandse politiek van Moskou gebleken. Met de congressisten als applausmachine. De politieke bureaus, niet alleen

te Amsterdam, vertaalden dat niet in aansporingen tot debat maar in bevelen naar de 'basis'. Waarom de sociaal-democraten opeens geen sociaal-fascisten en dus de ergste vijanden van de arbeidersklasse meer waren, maar wel gewaardeerde bondgenoten in de strijd tegen het plots als eerste en gevaarlijkste tegenstrever ontdekte fascisme? *Moscova locuta*. Trotski bleef tenminste de duivel in mensengedaante.

Over deze passage zweeft, in Nederland maar ook in België, de naam van Goulooze. Verbindingsman tot en tijdens de hachelijkste oorlogsjaren, tussen CPN, KPB, andere West-Europese communistische partijen en de Comintern-Centrale te Moskou. Er wordt door ouderen in de Belgische (Vlaamse) partij – daar ben ik, 73-jarige, te jong voor – nog steeds met ontzag over Daan Goulooze gesproken. Ook hij werd na WO2 door Paul De Groot politiek vernietigd. Maar dat verhaal moet U bij Stutje lezen. Een der vele redenen waarom dit boek zo belangrijk is, voor al wie niet denkt dat de wereldgeschiedenis bij zijn eigen geboortjaar begon. Toen dus het verhaal der communisten praktisch reeds aan 'Finis' toegekomen was.

Ontmoetingen tussen oud-communisten op leidingsniveau zijn, ook als daar jaren overheen zijn gegaan, niet altijd simpel. Soms hebben die jaren zich dan verdicht tot skeletonen in the cupboard. Of staan er, zoal niet wetten, dan toch praktische bezwaren in de weg. En de inderdaad door niemand te verklaren, met plotselinge angst uit de weg gegane weemoedigheid ... Beiden herinneren zich maar al te vaak, niet alleen de gevallen of uit het leven geprocedeerden die ze allebei gekend hadden. Maar ook de dingen die beiden vis-à-vis daarvan uiteraard weten moeten en daar toch maar liever over zwijgen. En ook de moreel vernietigden passeren dan de revue der herinneringen. De verbitterden, uitgesloten of weggepest. Vooral onder de communisten in het Westen. Een lange rij waarvan de opsomming – waar ook Vlaanderen zijn deel toe opleverde – ontsnapt aan dit artikel. En we bedoelen niet zomaar degenen die wegliepen of de carrière hoger schatten dan het KP-lidmaatschap. En zo waren Wack en De Groot ergens met elkaar quitte.

Stutje heeft de kans gehad een psycho-studie over het individu De Groot te schrijven. Zoals, wat Vlaanderen betreft, zou kunnen over de individu-

en Martens en Tindemans, of over het individu Tobback. En waarbij de CVP zowel als de SP even *am Rande* worden aangetoetst. A la Hugo De Ridder en hier is geen disrespect bedoeld. Stutje is daar terecht overheen gestapt en heeft er meer van gemaakt. En dus schreef hij wat moest: het verhaal van het Nederlandse communisme tot op de drempel van zijn ondergang, toen het ook niet meer het verhaal van Paul De Groot was. "Mijn doel was via zijn levenbeschrijving meer inzicht te geven in het stalinisme", zegt Stutje in de inleiding van het boek.

Omdat hij zich zeer rigoureuus tot de symbiose De Groot-CPN beperkt, kan de indruk ontstaan dat de CPN zoal niet een stalinistisch unicum en ten langen leste een restverschijnsel in het West-Europese communisme, dan toch wel een zeer extreem voorbeeld van stalinistisch machtsbeleid was. Enige overbelichting van de CPN binnen het West-Europese communisme heeft Stutje inderdaad niet kunnen vermijden. Zo geeft hij te veronderstellen dat de Comintern-instructeur Eugen Fried ("kameraad Clément") zich eigenlijk vooral met de CPN en ook wel wat met de KPb bezig hield. En dat is niet juist. In de eerste plaats was Fried Moskou's *justice immanente* over de Parti Communiste Français en diens secrétaire-général Maurice Thorez. Zoals Dominique Desanti ergens André Ferrat citeert: "Als Thorez zei dat hij daarover een nachtje slapen wou, bedoelde hij dat hij daarover vooraf de mening van Eugen Fried wilde horen". Wat Stutje natuurlijk ook weet. De keuze die hij maakte, blijft naar mijn mening ook correct: De Groot, het Nederlandse communisme, het stalinisme. De verhoudingen van de CPN tot de Comintern, de KP(b) der USSR – die pas in 1949 de CPSU wordt – en de andere communistische partijen, met name de PKI in het toen officieel nog Nederlandsch-Indië hetende Indonesië, behandelt hij zeker niet terloops, maar toch vooral als 'éclairage' van de CPN in haar eigen land. En dat was vanuit zijn thema de enig mogelijke keuze.

Waar die indruk van 'overbelichting' door verklaard wordt, is meteen waar het aan schort: er mankeert alsnog in andere West-Europese landen duidelijk een omvattende historiografie over de communisten en hun partijen, op het niveau van wat Stutje hier over Nederland en de CPN leverde. En wat met zekerheid tot de ontdekking van parallelen kan zorgen. Dat werk is meestal en zeker met grote verdienste (ik denk aan Gotovitch, aan Van Doorslaer en anderen), hoofdzake-

lijk fragmentair aanwezig, in België, in Frankrijk, in Italië.

Er is met name de vraag waarom de KPb, op haar reeds vernoemde elfde congres in december 1954, de eerste was om het probleem van het stalinisme in de partijwerking – niet met dat woordgebruik en ook niet binnen een maatschappelijke visie à profondeur – toch al aan de orde te stellen. Anderhalf jaar na de dood van Stalin, ruim een jaar voor het XXe Congres van de CPSU, met de 'nachtelijke rede' van Chroesjtsjow. Een niet van eigenwaan gespeende visie in de KPb wou, dat zoiets te maken had met het ingebakken democratische besef à la belge, in de 'Belgische' samenleving en a fortiori in het Belgische communisme. Het mocht wat. De waarheid is complexer. Enige vergelijking tussen CPN en KPb kan hier het probleem helpen situeren.<sup>2</sup> Buitenlandse gasten te Vilvoorde waren toen trouwens zwaar ontstemd. Niet alleen Etienne Fajon (PCF) en Paul De Groot, maar ook Spano van de PCI. Hier valt nog een hele historiografische lacune op te vullen, maar dat gaat onze bespreking van Stutje te buiten.

Paul De Groot was sedert de jaren dertig inderdaad de onbetwiste leider van de Nederlandse communisten. In de Belgische KPb kenden we toen nog, na de plotselinge en in feite trieste dood van Jacquemotte, een reeks figuren die als algemeen-secretaris kwamen en gingen, zonder grote indruk na te laten. Felix Coenen of De Boeck bijvoorbeeld. En uiteindelijk de Brusselaar, in eigen milieu gerespecteerde, Xavier Relecom met wie de KPb in mei 1940 de oorlog in moest. Ook hij belandde in de KZ's en kwam in juli '45 terug naar België, toen de KPb reeds regeringspartij geworden was. Daar stond, in de laatste oorlogsmaanden en de eerste bevrijdingsmaanden, als nieuwe KP-chef de voordien grotendeels onbekende Edgar Lalmand. In tegenstelling tot Nederland, de CPN met de wissel Jaap Brandenburg – Paul De Groot, was niemand toen in de KPb bereid – buiten Brussel, waarvan het gewicht binnen de KPb op geen stukken na te vergelijken was met dat van Amsterdam in de CPN – om Relecom opnieuw aan de partijleiding te helpen. Lalmand was minister, de chef van de derde partij van het land en de afwezigen hadden pech gehad. Geen herrie in eigen huis. Let's not change the winning team. Een groepje is toen nog naar de PCF gestapt om daar voor Relecom te pleiten. Ze werden zonder veel plichtplegingen aan de deur gezet en bij hun terugkeer meteen uit de partij

gesloten. Lalmand kreeg van de oorlogsoverwinning een sterke partij cadeau. De eerste parlementsverkiezing na WO2, in 1946, leverde 23 communistische kamerleden, 17 senatoren en 12 % der stemmen op. En de KPB, die de liberalen overvleugeld had, kwam in de eerste na-oorlogs-regeringen. Soms met vier ministers en het waren me de portefeuilles wel: Bevoorrading, dus ruimer opgevat dan het Nederlandse 'Voedselvoorziening', Gezin en Volksgezondheid, Wederopbouw, Openbare Werken. En dat zowel onder Achilles Van Acker als onder Camille Huysmans. Ministeries waar mee te scoren viel, maar waar ook de tanden op gebroken konden worden. Geen van beide gebeurde. De communisten werden 'gegaan' in 1947, het jaar van de NAVO, tevens van het Marshallplan. Huysmans bleef hen, jarenlang, tot zijn bekwaamste ministers rekenen. Borremans aan Openbare Werken had wel niet veel voorgesteld, de hardwerkende Lalmand aan Bevoorrading was daarentegen een goed beheerder gebleken. En aan het hoofd der KPB dan weer de man die de blunders op elkaar stapelde, terloops gezegd. Terfve en Marteaux, resp. aan Wederopbouw en Volksgezondheid, waren absolute en presterende top-ministers geweest.

De KPB telde destijds 80.000 leden maar was intern verdeeld. Relecom, in juli 1945 uit de kampen teruggekeerd, bereidde van dan af vanuit Brussel de herovering der partijleiding op 'usurpator' Lalmand voor. Lalmand beschikte in het partijapparaat niet over een 'Hausmacht'. De machtige Luikse federatie wou per se geen Vlaming aan het hoofd der KPB, zeker niet na de eclatante bijdrage van de Waalse communisten aan de résistance en de bevrijding. Menige legende werd toen geschapen en jaren lang in het leven gehouden.

Lalmand was, godbetert, een 'Vlaming'. Nu ja, ochgotte. Een Antwerpenaar, graanhandelaar, een residu van de Franstalige bourgeoisie anversoise, die tijdens het interbellum nog wel iets betekend had. In zijn jeugd even een flamingant en lid van de Frontpartij. Net als zijn broer Georges, ook alweer handelaar, die als Ivo Joris enige naam dacht te verwerven in de Vlaamse schilderkunst. Edgar en Georges, mais qu'est-ce qu'on est, somme toute, totaal in het ongewisse over de eigen identiteit. Eerlijk bij de KP gekomen, eerlijk in het verzet gegaan, eerlijk geraakt aan de top der illegale KP-leiding. Edgar ging geen verantwoor-

delijkheid uit de weg. Na de bevrijding werden hem partijverantwoordelijkheden opgelegd die hij maar met de grootste moeite aan kon. In de KP ging hij binnen tien jaar ten onder. Te Vilvoorde raakte hij, amper met enkele stemmen overschot, terug in het Centraal-Comité. Als een gehaat, misprezen man. Een slecht partijleider, jawel, een man die niet in staat was mensen te leiden. Dus ook geen partij. Maar niet het brutale beest waar men hem ging voor verslijten.

Lalmand is uiteraard, net als zijn collega's aan het hoofd der 'broederpartijen' elders, de eerste verantwoordelijke voor de nefaste poging het stalinisme in de KPB mordicus, op elk gebied en op alle niveaus, tot werkingsprincipe te verheffen. Daar behoorde ook een pyramidaal gestructureerde, dus strak unitaire partij toe. Maar dat brak stuk op het Belgische feit dat ook in de KPB aanwezig was. De Waalse PCB was een andere partij dan de Vlaamse KPB, punt uit. Het syndicalisme was voor de Waalse communisten dé arbeidersbeweging. En dat gold bij de Vlaamse communisten slechts te Antwerpen, en dan nog ...Vlaamse communisten bleken steeds gevoeliger voor de nieuwe democratische thema's dan de Walen. De vredsbeweging, de vrouwenemancipatie, de Leuvense Universiteit, de raketten, noem maar op. Ze brachten steeds tien- tot honderdduizenden Vlamingen de straat op, samen met enkele duizenden verweerde Walen. Syndicale eisenbetogingen of -acties leverden dan weer precies het tegenovergestelde beeld, cfr de staking tegen de eenheidswet, in 1960-'61. De Vlaamse communisten kwamen niet aan hun trekken met het op Wallonië geïnspireerde partijbeleid. De besten onder hen voelden zich nutteloos en geïsoleerd in eigen beweging en regio.

Dat was niet zomaar typisch voor de communisten. Ook de toenmalige BSP ging er aan ten gronde. Karel Van Miert was zeker geen zwartgeel flamingant. Het zingen van de 'Vlaamse Leeuw' vanuit het geheugen zou hem niet makkelijker gevallen zijn dan bijvoorbeeld Zijne Majesteit Albert II. Maar hij sloeg evengoed de deuren van de BSP/PSB achter zich dicht en stichtte met grote bijval vanuit de achterban de Vlaamse SP. Patat! Terwijl een woedende André Cools ziedde dat hij, zo het echt nog moest, de Vlaamse socialisten dan wel zou ontmoeten op de bijeenkomsten van de Socialistische Internationale. Authentiek, hoor.

En de Waalse communisten hadden dan weer geen geduld met de Vlamingen die iedere keer achteraan liepen bij de grote sociale eisenbewegingen, de laatsten waren om te staken, de eersten om weer aan het werk te gaan. En de eentalige, van Vlaanderen niemendal afwetende, overigens goedmenende Luikenaar Burnelle die Lalmand had opgevolgd, noemde de nieuwe democratie en haar eisen wegwuivend 'tarte à la crème'.

Men kan daar vele verklaringen voor bedenken. De late industrialisering van Vlaanderen is er één van. En 'Rerum Novarum' had vooral in Vlaanderen een voedingsbodem gevonden voor een nieuw feit: het christelijke arbeiderssyndicalisme. Uit de eerste Waalse bedrijven, de mijnen, de metaal, met hun legendarisch brutale klassenuitbuiting ontstond iets wat tot vandaag toe het 'strijdsyndicalisme' heet. Terwijl het 'overlegssyndicalisme' dan weer vlugger in Vlaanderen aansloeg. Kort na het congres van Vilvoorde ging ook de PCB/KPB dus de weg van de federalisering op, met Walen, Brusselaars en Vlamingen steeds verder van elkaar weggroeiend. In het land, in de linkerzijde, bij de communisten. Paul De Groot heeft, als gast, het congres destijds toegesproken. Hij sprak geen oordeel uit, gasten doen dat niet, tenminste niet vanop de tribune. Niettemin "... zéér intensief hebben wij naar u geluisterd. En wij zullen daarover te Amsterdam het onze zeggen en daar naar handelen". Ik citeer uit het geheugen.

Elke communistische partij heeft haar ervaringen doorgemaakt met het stalinisme en met stalinistische leiders. En deze ervaringen zijn nergens goed gebleken. De grootse resultaten die werden behaald, kwamen niet van het stalinisme dat ze beknotte, aftopte, en teloor liet gaan. Een bijna overal herhaald drama was de sterke, emo-stalinistische invloed, die als kwalijke erfenis jarenlang aan de partijbasis bleef voortwoekeren en de levensnoodzakelijke recrutering van nieuwe militanten blokkeerde. Zelfs waar er leidingen aan het stuur kwamen die aan een pluralistische, democratische, in het nationale leven en de eigen progressieve tradities ingebedde, marxistische arbeiderspartij dachten, worstelden die vergeefs tegen deze stalinistische grondstroom in. Die van

de gemakkelijke ordewoorden, de simplistische 'waarheden', de zekerheid alleen tegen allen het gelijk aan zijn kant te hebben. Wat de beweging isoleerde en, volkomen juist, Stutje, depolitiseerde. In Nederland, in België, enzovoorts ...

Paul De Groot is daarin wel zeer ver gegaan. Mordicus bleef hij aan Stalin vasthouden, van het stalinisme de waardemeter makend om iedereen in zijn omgeving te beoordelen, te licht te bevinden, als onbetrouwbare concurrent aan de deur te werken, de CPN tegenover alle andere communistische partijen te isoleren, en uiteindelijk zelf alleen achter te blijven. In de NAVO noemde men Nederland glimlachend wel eens het Albanië van West-Europa. Heel ergens lijkt dat ook van toepassing op de CPN. Nochtans was De Groot onmiddellijk na de oorlog met iets heel anders, iets heel nieuws begonnen... Ook hij zag het niet meer zitten in de terugkeer van de CPN, maar wel in de oprichting van een brede, politieke massabeweging. Die de leiding zou nemen in de politieke hernieuwing van Nederland. Zonder haar zou een nieuwe regering niet mogelijk zijn ...

---

*Elke communistische partij*

*heeft haar ervaringen*

*doorgemaakt met het*

*stalinisme en met stalinistische*

*leiders. En deze ervaringen zijn*

*nergens goed gebleken.*

**'De Vrienden van de Waarheid'**

'De Waarheid', die voor de oorlog nog 'Volksdagblad' heette en een klein, confidentieel krantje was, niet veel meer dan het ledenblad van de CPN, kwam uit de Tweede Wereldoorlog als een massablad. Net als die andere, socialistische, uit het verzet ontstane krant 'Het Parool'. Vele oude, aan de partij verknochte leden hadden de dood gevonden in verzet of KZ, of waren nog niet uit Duitsland teruggekeerd. Vele jonge leden, tijdens of meteen na de oorlog gerecruteerd, zagen wel iets in een grote beweging. 'De Waarheid' had toen een dagelijkse oplage van 400.000 stuks.

De Groot kreeg steun bij de jongeren. En weerwerk van de ouderen. Die de weg wisten naar de internationale communistische beweging. En die functioneerde net alsof de Comintern – ontbonden in mei 1943 op 'aandringen' van Stalin die zo zijn positie binnen de 'big three' (hijzelf, Roosevelt en Churchill) wou consolideren, zonder gezeur vanuit de hoek van Churchill en de Amerikaanse right wing – er nog altijd was. En dat

leek ook wel zo. Want ontbonden of niet, ze kwam meteen en met groot vertoon in actie.

In de USA was iets gelijkaardigs gebeurd. Op voorstel van Earl Browder, general secretary van de CP-USA, was ook de Amerikaanse Communistische Partij tot ontbinding overgegaan. Ook zij wou iets breders. In het aprilnummer van 1945 van 'Cahiers du Communisme' had Jacques Duclos, nummer twee van de PCF, de CP-USA en vooral Browder genadeloos de mantel uitgeveegd. Waarschijnlijk niet zonder enige aansporing vanuit het Oosten des Vastelands. Browder werd uitgesloten, de CP-USA werd weer nieuw leven in geblazen.

Met de Nederlandse communisten ging het er – ongeveer – ook zo aan toe. Stutje schrijft daar zeer geïnformeerd over, over de rol van de Franse en de Belgische communisten, Lalmand en Van Hoorick. En De Groot die de duimen lei. Het zou dan toch maar opnieuw de CPN worden, eerst nog enkele jaren als CPN – De Waarheid.

Wel blijft hier de niet alleen onbeantwoorde, maar door Stutje niet eens aangesneden vraag: wie had het gelijk aan zijn kant? Had Browder dan echt zo'n ongelijk? 'De Vrienden van de Waarheid', was dat zo'n domme idee? Heeft het voortbestaan van de CPN aan Hollands Links de diensten bewezen die 'De Vrienden van de Waarheid' hadden kunnen leveren? Hier behoorde, zoal niet een antwoord, dan toch een duidelijke status questionis.

Er is de relatie, intens, tussen de CPN en de Partai Komunis Indonesia. Met haar overslag naar Peking en haar uitmoording door Soeharto in en na september 1965. Er is, de vraag die telkens opduikt, ook onder oudere Vlaamse communisten, over Paul De Groot en diens oorlogsverleden. "Hoe zat dat met hem, waarom verdween hij zo opeens? Deserteerde hij? En waarom kwam hij dan terug?" Men zal die vraag onder Nederlandse communisten niet anders hebben gesteld. Stutje behandelt ze, delicaat, eerlijk en ten gronde. Ik heb zijn boek dichtgeslagen met het besef een antwoord te hebben gekregen dat mij bevredigt. De Groot, die als jood toch niet inzien wou dat hij ook als jood door de nazi's werd vervolgd, heeft zijn vrouw en zijn dochter voor eigen ogen zien aanhouden. Hem gelukte de ontsnapping nog. Sally en Rosie werden weken nadien in

Auschwitz opgebrand. Tegenover zulke levenservaring past zwijgen. En begrip dat hij er moreel niet meer in slaagde aan het verzet mee te werken, waarvan hij – ten onrechte – vreesde dat het zijn vrouw en kind het leven had gekost. Ik noem hem geen deserteur. Ik denk trouwens ook aan Maurice Thorez, die de hele oorlog in de USSR doorbracht en nadien door de PCF als 'premier résistant de France' werd gehuldigd. Soit.

Het boek van Stutje heeft bij mij meer dan deernis losgemaakt voor Paul De Groot. Overigens sta ik zeer kritisch tegenover hem. Maar tegenover hem en de zijnen, die toen communisten waren in de overtuiging dat het zo moest en alleen maar zo kon, strek ik na de kritiek de degen. Met respect.

Stutje en anderen zullen accepteren dat wij hier, bezuiden de Scheldeverbreiding, denken aan David Wijnkoop, Herman Gorter, Henriëtte Roland Holst. Graag moeten daaraan worden toegevoegd Annie Averink, Daan Goulooze, Gerben Wagenaar en jawel, ook Paul De Groot. Zonder hagiografie. Zij waren onze kameraden.

Ik ben er zeer voor, dat dit boek intensief en veel gelezen wordt. Ook door Vlaamse communisten en door allen die zich uit historische belangstelling en op zoek naar inzicht in deze tijd, voor links interesseren. Op een moment dat 'links', ook radicaal links, nauwelijks nog definieerbaar lijkt. Terwijl iedereen snapt wat er bedoeld wordt, wanneer het over 'rechts' en extreem-rechts gaat...

#### **Noten**

- 1 Jan-Willem Stutje, *De Man die de Weg wees, leven en werk van Paul de Groot, 1899-1986*. Uitgeverij De Bezige Bij, Amsterdam. 2000. 610 pgs.
- 2 Behalve natuurlijk bij zulke Vlaamse en Nederlandse communisten, die België als een morsige doorslag van Nederland blijven beschouwen.